

Fiktív interjú a Hímnusz-költő egykori tanárával

Manapság már nincs olyan magyar ember, aki ne hallott volna Kölcsey Ferencről, a Hímnusz költőjéről. Megszámlálhatatlan mennyiségű riport és interjú készült már a „csekei remetével”, így, aki kíváncsi, mindent megtudhat Kölcseyről, mint politikusról, földbirtokosról és irodalmárról. Jogosan kérdezheti azonban a kedves Olvasó, hogy vajon milyen lehetett a kis Feri gyerekkora, diákévei. Ugyanez a kíváncsiság hajtotta lapunk munkatársát, amikor ellátogatott a Debreceni Református Kollégiumba, Kölcsey *alma materébe*, hogy ott tudakozódjon a témával kapcsolatban. Budai Ézsaiást, a költő egykori történelem-professzorát kérdeztük.

Mikor lett a Kollégium diákja Kölcsey? Mennyi évig tanult az iskola falai közt? Hogyan biztosította a szállását?

Én 1794-ben kezdtem el tanítani a történelmet, valamint a klasszika-filológiát ebben az intézményben. Kölcsey két évvel később 1796-ban kezdte itt tanulmányait hatévesen. Majd csak 1809-ben, 14 év után hagyta itt Debrecent. Az összes iskoláját itt végezte nálunk. Szállása nem a Kollégiumban volt, a nagybátyjánál lakott a Kollégium közelében.

Említette, hogy Kölcsey nem a Kollégium épületében lakott. Hogy lehetséges ez? Nem minden tanulót a Kollégiumban szállásoltak el?

A kollégiumi diákoknak van egy úgynevezett „non togati” csoportja, akik nem bentlakó, többnyire világi pályára készülő tanulók. Ilyen volt Kölcsey is. A tógátusokra vonatkozó szabályok rájuk is érvényesek, a különbséget az adja, hogy ők inkább a világi tantárgyak iránt érdeklődnek, ilyen például a jog. A ruházatuk is segít a megkülönböztetésben, ugyanis nekik nem kell tógát viselniük. A professzorok közül saját felügyelőjük (inspector) van, maguk közül pedig cenzort választanak. A világi szórakozások terén megengedőbbek vagyunk irányukban: az inspector felhatalmazásával becsületes emberek társaságában elmehetnek vadászni vagy halászni, szabadon feshetnek és zenélhetnek, emellett szüleik és a Szédesz engedélyével még bálókba is eljárhatnak. Ellenben számukra is tilos a kocsmák és kávéházak látogatása. A velük szembeni fenyegetésnek három lépcsője van: először a karcserbe záratás, ha ez nem segít, értesítjük szüleiket, és ha ez sem segít, kizárjuk őket a Kollégiumból.

Hogyan jellemezné Kölcsey diákéveit? Ő hogyan élte meg ezt az időszakot? Mít gondol, ez milyen hatással volt a Hímnusz megszületésére?

Félszemének elvesztése okán komoly, félszeg, visszahúzódozó gyermek volt. Kerülte a társaságot, inkább a könyveinek olvasásába temetkezett. Nagyon örülnék, ha az ellenkezőjét állíthatnám, de nyílt titok, hogy Kölcsey nem szerette a Kollégiumot. Ridegnek és ellenszenvesnek tartotta a légkört, Debrecent pedig szellemileg beszűkültnek, elmaradottnak. Ezt a meglátást Kazinczyval való kapcsolata is megerősítette. Azonban az tagadhatatlan, hogy a műveltségét

itt szerezte meg, és azok a hatások, amelyek itt érték, mind egy-egy alkotóelemei a Himnuszhoz vezető útnak. Szerény véleményem szerint az Ez esztendő t áldással... kezdetű énekeskönyvi dal, melyet az Úr jóvoltából én írtam, befolyásolhatta őt, hiszen a Himnusz első versszaka tartalmazza azokat a kulcsszavakat, melyek elhangzanak ebben az énekben is.

Milyen volt a kapcsolata Csokonáival? Hogyan viszonyult a debreceni diákok által olyannyira bálványozott költőhöz?

Tudtommal személyesen nem ismerték egymást, de kezdetben mindenképpen példaképének tekintette Csokonait. 1805-ben részt vett a temetésén, és első verseit Csokonai szellemében írta. Ez egészen addig tartott, míg 1808-ban Kazinczy Ferencsel levelezésbe nem kezdett. A széphalmi mester buzdítására ezeket a verseket elégette, és Csokonai ellen fordult. 1817-ben súlyos bírálatot írt Csokonai népies stílusáról. Őszintén szólva ez se a Kollégiumnak, se nekem nem volt ínyemre, mert Kazinczy nyelvújításával kapcsolatban vannak kifogásaink. Többször megpróbáltunk békejobbot nyújtani Kölcseynek azáltal, hogy kértük, maradjon még egy évet, vagy amikor 1812-ben felajánlottuk neki a jog tanítását intézményünkben, vagy amikor Ercsei professzor megkérte 1814-ben egy esztétika tankönyv megírására. Sajnos ezek a próbálkozások kudarcba fulladtak, Kölcsey mind visszautasította őket.

A Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára messze földön híres. Milyen gyakran volt a vendége a fiatal Kölcsey?

Nagyon szeretett a könyvtárba járni, ha lehetett az összes szabadidejét ott töltötte. Rendszeresen hallottam panaszkodni, hogy nem lehet a magyar nyelvű könyveket kikölcsönözni. Ezzel én is egyet értek, és normál esetben támogattam volna a kérését, ha nem lennének olyan értékes kötetek a könyvtárunkban. Ez az ellenállhatatlan tudásvágya, és kítartó könyvtárba járása ismertette meg őt a „magyar nép zivataros századaival”. A tatár és a török kor irodalmában nem szükölködik könyvgyűjteményünk, így nem csoda, ha a 16-17. századi református prédikátorok hangvételét véljük felfedezni a Himnuszban.

Végezetül Önben milyen érzéseket kelt a tudat, hogy volt diákja ilyen nagy dolgot tett le az asztalra?

Mérhetetlenül büszke vagyok rá. Nekem ezek azok a pillanatok, amikor rájövök, miért is vagyok tanár. Ezt jelenti debreceni diáknak lenni: előbbre vinni a hazát. Nemcsak a Himnusz méretű dolgokra gondolok, hanem a mindennapok jobbá tételére. Ezt teszi minden egyes diákunk, és én ezért hálás vagyok, hogy része lehetek ennek a közösségnek. (Kun Lilla 10.B)